

HEBREOARE jǒaripũ

Cõãmacũ cũũ macũmena basocáre wedeyigu

¹ Too sũgueropũ Cõãmacũ cũũyara profetamena marĩ ñecũsũmũãrẽ wedeyigu; sĩcãrĩ mee wedeyigu. Cũũ wederécõrõ merẽã dícu wederucuyigu.

² Atitõ niiture bũrecorire cũũ macũmena marĩrẽ wederigu niĩwĩ. Cõãmacũ cũũ macũrẽ “niipetire mũye pũtuáadacu” jĩiyigu. Cũũmenarã atibárecore bauanéyigu. ³ Cũũrã Cõãmacũ asibatére añurere cuogú niĩ. Cũũrã sũcã Cõãmacũbiro niirecutiqui. Cũũ wedesere tutuare cuorémene niipetire atibáreco niirere ññanũusequi. Marĩ ñañaré tiirere cosetóagu, Cõãmacũ tutuanetõgũ pũtopũ diamacápe jeanuãjeayigu.

Cõãmacũ macũ ángelea nemorõ ɱpũtĩ macũ niĩ

⁴ Cõãmacũ cũũ macũrẽ Õpũ niirere sõnecoyigu. Teero tiigú, ángelea nemorõ ɱpũtĩ macũ pũtuáyigu.

⁵ Cõãmacũ cũũ macũrẽ biiro jĩiyigu:

Mũũ yũũ macũ niĩã.

Mecũãmena yũũ mũũ pacũ niirere masĩãdacua.*

Sĩcã ángelere teero jĩiyigu. Teero biiri cũũ macũye maquẽrẽ wedesegu, biiro jĩiyigu:

Yũũ cũũ pacũ niigũda.

Cũũ yũũ macũ niigũdaqui.†

* **1:5** Salmo 2.7. † **1:5** 2 Samuel 7.14; 1 Crónicas 17.13.

Sĩcũ ángelere teero jĩriyĩgũ. ⁶ Basocá sŏwũ jĩĩgũrẽ atibúrecopũ ticodioconemorĩ, cũũ jĩĩadarere biiro jóanoã:

Niipetira ángelea cũũrẽ jeacũmu, padeoáro, jĩĩ jóanoã. ⁷ Ángeleapere cũũ jĩĩrere biirope jóanoã:

Ángelea Cŏãmacũrẽ padecotera niicua; cũũ dutirere tiirá, wĩno tiiróbiro wáacua.

Cũũrã sũcã pecame tiiróbiro niicua.†

⁸ Cũũ macũpéreja biirope jóanoã:

Mũũ Cŏãmacũ niĩã; mũũ Őrũ niiré petirĩcu.

Mũũ niipetirare diamacũrã dutigũdacu.

⁹ Mũũ diamacũ tiirere booa; netŏnũcãrepere boorĩa.

Teero tiigũ, Cŏãmacũ mũũ Őrũ niigũ mũũrẽ bese, Őrũ sŏnecowi.

Mũũ menamacũrã nemorŏ mũũrẽ usenire painemorŏ ticowi,§

jĩĩ jóanoã. ¹⁰ Atecã cũũ macũpéreja biiro jóanoã:

Basocá Őrũ, sicatorũre mũũ basirora atibúrecore bauanéwũ;

ũmũãse niirécãrẽ tiiwũ.

¹¹ Mũũ tiirĩgue petijŏããdacu;

mũũreja niirucujãgũdacu.

Niipetire mũũ tiirĩgue suti tiiróbiro bóadiaadacu.

¹² Mũũ teeré suti tiiróbiro tuupégũdacu.

Niipetire wasonóãdacu.

Mũũreja wasorĩcu.

Mũũ catiré petirĩcu,*

jĩĩ jóanoã. ¹³ Cŏãmacũ atecãrẽ cũũ macũrẽ biiro jĩĩrigũ niiwĩ:

† 1:7 Salmo 104.4.

§ 1:9 Salmo 45.6-7.

* 1:12 Salmo

102.25-27.

Yáa wãmo diamacániñape duiya,
tée m̄urē ñnatutirare m̄u dutiriguere ȳu ãñurõ
ȳuri tiirípu.†

Sĩcũ ángelere teero j̄ĩriyigu. ¹⁴ Niipetira ángelea
bauhéra niĩya. Cũã cũ dutirére tiicotéra niĩya. Cũã
cũ netõnénorirare tiápudutigũ ticodiocora niĩya.

2

*Cõãmacã basocáre netõnére quetire
t̄on̄un̄usedutire*

¹ Teero tiirá, cũ macãye quetire marĩ
t̄oáriguere nemorõ ãñurõ t̄on̄un̄usero booa.
T̄on̄un̄useco, padeodúrijããda j̄ĩrã. ² Too
suguerop̄are Cõãmacã ángeleamena cũ dutirére*
wedecoyigu. Cũã dutiré diamacárã niirõ tiiríro
niiwũ. Diamacá maquẽ niipacari, basocápe
netõn̄ucãyira. Cũã netõn̄ucãrecõrõ ñañarõ
tiinóyira. ³ Teero tiirá, marĩrẽ netõnére quetire
ãñunetõjõãrere teero ññajãrã, Cõãmacã ñañarõ
tiiádarere netõrícu. Tee quetire marĩ Õpũ
wedesusguerigu niiwĩ. Too síro cũ wederiguere
t̄oríra marĩrẽ wedenetõnecowa. “Netõnére
quetire diamacárã niĩã”, j̄ĩwã. ⁴ Cõãmacã
tee quetire “diamacárã niĩã” j̄ĩgũ, cũ s̄icũrã
tiimasĩrere pee tiiẽñorĩ tiirígu niiwĩ. Teero
biiri Espiritu Santomena marĩcõrõ tiimasĩrere
ticorigũ niiwĩ. Pee merẽã tiimasĩrere ticoqui, cũ
ticod̄ugarobirora.

Jesús basocá wáarigue

† 1:13 Salmo 110.1. * 2:2 La Ley de Moisés.

⁵ Cõãmacũ atibáreco petiári siro, apebáreco jeari, ángeleare “múã niipetirare dutiadacu” jĩriyigu.

⁶ Biirope Cõãmacũye queti jóaripũpare sícũ tee maquẽrẽ jóarigu niiwĩ:

Cõãmacũ, ¿deero tiigú mũu nocõrõca basocáre wãcũjãĩ?

¿Deero tiigú nocõrõca cúãrẽ añurõ ññanũnũsejãĩ?

⁷ Mũu basocáre ángelea doca niirã niirĩ tiirigu niiwũ ména.

Péerogã siro basocáre pee dutirére añurõ asibatéremena ticorigu niiwũ.

⁸ Niipetire mũu bauanériguere basocá dutiaro jĩĩgũ, cũũrigu niiwũ,†

jĩ jóarigu niiwĩ. Cõãmacũ basocáre dutirére cũũgũ, niipetirere dutiaro jĩĩgũ, cũũrigu niiwĩ. Teero tirá, cúã “dutimasĩña maniã” jĩrẽ maniã. Teero niipacari, marĩ atitóre basocá niipetirere dutiri ññaria ména. ⁹ Ángelea docagã niimirigupereja masĩnoã. Cũũrã Jesús niĩ. Cũũ Cõãmacũ basocáre añurõ tiirére ãñogú, marĩrẽ diabosarigu niiwĩ. Cũũ diagu, bayiró ñañarõ netõrígue wapa Cõãmacũ añurõ asibatéremena cũũrẽ marĩ Òpũ sõnecorigu ni-iwĩ.

¹⁰ Cõãmacũ niipetirere, niipetirare bauanérigu niiwĩ, niipetira cũũrẽ “añũgũrã tiiyĩ” jĩãrõ jĩĩgũ. Cũũrã paure ãmũãsepu wáadarimarẽ maa ãñosuguégũdũ, cúãrẽ netõnégũdũre biiro tiirigu niiwĩ: Niipetirere añurõ tiiĩñápetijããrõ jĩĩgũ, ñañarõ netõrĩ tiirigu niiwĩ. Cõãmacũ teero tiigú, diamacú tiirigu niiwĩ. ¹¹ Marĩrẽ marĩ ñañaré tiirére acabórigu, teero biiri marĩ cũũ acabónorira

† 2:8 Salmo 8.4-6.

sĩcũpõna tiiróbiro niirã tĩa sáa. Teero tiigú, cũũ marĩrẽ “yáa wedera niĩya” jĩĩgũ, bobosãriqui.

¹² Teero tiiró, cũũ Рачуе wedeserere biiro jóanoã:

Мнѹе maquẽrẽ yáa wederare wedegũda.

Basocá neãrucuroпу “Cõãmacũ ãñunetõjõãĩ” jĩĩ basapeogũda мнѹрẽ, †

jĩĩ jóanoã. ¹³ Atecã jóanoã:

Унѹ Cõãmacũrẽ padeorucúa, §

jĩĩ jóanoã. Atecã jóanemonoã:

Cõãmacũ põna cũũ унѹе ticoriramena ãno niĩã,*
jĩĩ jóanoã.

¹⁴ Marĩ diaadari õpũũrĩrẽ чѹоа. Teerora Jesucã marĩbirora õpũũcutirigu niĩwĩ. Cũũ marĩ tiiróbirora õpũũcutirigu diajõãyigu. Teeména Satanás dia ditijõããdarare dutigũre docacũmurĩ tiirígu niĩwĩ. ¹⁵ Teeménarã diaré cuimirare netõnérigu niĩwĩ sáa. Teeré cuira, búrecoricõrõ ñañarõ yeeripũnacutimiyira. ¹⁶ Teero tiirá, ateré masĩnoã: Cũũ ángeleapere tiíapugũ mee atirigu niĩwĩ; Abraham pãrãmerã niinunuserapere tiíapugũ atirigu niĩwĩ. ¹⁷ Marĩ cũũya wederare tiíapugũ, marĩbirora baurígu niĩwĩ. Marĩbiro niihégũjã, marĩrẽ tiíapuribojĩyi. Marĩbirora niijĩgũ, paiaré dutigú sããrigũ niĩwĩ. Paiaré dutigú sããrigũ Cõãmacũ boorére tiigú niĩĩ; marĩrẽ bóaneõ ññaqui. Marĩrẽ diabosarígu niijĩgũ, paiaré dutigú niijĩgũ, marĩ ññaré tiirére Cõãmacũrẽ acabóre sãĩbosáqui. ¹⁸ Satanás cũũrẽ ññaré tiidutĩri, bayiró ññarõ netõpacú, ññaré tiiríyigu. Cũũrẽ teero wáari,

† **2:12** Salmo 22.22. § **2:13** Isaías 8.17. * **2:13** Isaías 8.18.

wăcŭtutuayigu. Teero tiigú, marĩrē ñañarō wáari, tiiápuqui.

3

Jesús Moisés nemorō niĩ

¹ Teero tiirá, yáa wedera, ñañaré tiirére acabónorira, ũmuăsep̄ wáaadara, Jesús marĩ padeogáre wăcŭn̄n̄useya. Cũ Cōāmacũ beserigu, cãũyere wededutiḡ ticoconoriḡ niĩ. Teero biiri paiaré dutiḡ, Cōāmacũrē marĩye niiādarere sãĩbosáḡ niĩ. ² Jesús Moisés tiiróbiro Cōāmacũ cãũrē cŭĩriguere diamacú tiigú niiriḡ niiwĩ. Moisés Cōāmacũrē padeoráre s̄oníḡ niiriḡ niiwĩ. ³ Jesuré Moisés nemorō añurō wăcŭnetōncārō booa. Queorémena wedeguda. Sícũ wii tiiquí. Tiiwí tiiríḡupe tiiwí nemorō añurō wedesenoqui. Jesurá wii tiiríḡ tiiróbiro niĩ. ⁴ Wiiré ñña, ateré jĩmasiã: “Sícũ tiiwiiré tiiríḡ niiwĩ”. Cōāmacũpeja niipetirep̄rena tiisugueriḡ niiwĩ. ⁵ Moisépe Cōāmacũrē padecoteḡ niijīḡ, Cōāmacũrē padeoráre añurō coteriḡ niiwĩ. Cũ Cōāmacũ too síro wedeadare maquēcãrē wederiḡ niiwĩ. ⁶ Cristope tiiwí õp̄ macũ niijīḡ, tiiwí macārãrē añurō cotequi. Marĩ Cōāmacũrē padeorá tiiwí macārã niirã tiia. Marĩ Cōāmacũrē padeorucúra, tiiwiipúra niijãrã tiia. Teero biiri “too sírop̄ cũ ticoadarere marĩrē ticogudaqui” jĩ padeorucúra, teerora niirucujãadacu.

Cōāmacũrē padeorá yeerisãcua

⁷ Teero tiirá, Espíritu Santo jĩriguere wăcŭn̄n̄useya. Cũ jĩrigue Cōāmacũye queti jóarip̄ũ biiro jĩ jóanoã:

Mecũã múã Cõãmacũ wedeserere t̃uorá,
 8 yuurijá tiirijãña.

Too s̃uiguero macããr̃u cũũrẽ netõncãrira tiiróbiro
 niirijãña.

Cũã yucu manirõ, basocá manirõr̃u niiritore,
 Cõãmacũ wederi t̃uorírucuyira.

“¿Niirõrã marĩrẽ ñañarõ tiigúdari cũũ? Tiiríqui”,
 jĩyira.

9 Cõãmacũ jĩyigu: “Cũã cuarenta cũmarĩ yuũ añurõ
 tiirére ñnarucumiwã.

Teeré ññapacara, ‘¿niirõrã marĩrẽ ñañarõ tiigúdari
 cũũ? Tiiríqui’, jĩ wãcũwã.

10 Teero tiigú, yuũ cũãmena cúat̃u.

Cũãrẽ biiro jĩwũ: ‘Múã diamacú maquẽrẽ
 masĩpacara, noo booró tiijãã; yuũ dutirere
 booríã’, jĩwũ.

11 Teero tiigú, cũãmena cúagu, jĩwũ: ‘Diamacúrã
 biiro tiigúda:

Yuũ múãrẽ ticoadari ditare jearicu; yuũmena
 yeerisãricu’, jĩwũ”, jĩyigu Cõãmacũ,*
 jĩ jóanoã.

12 Yáa wedera, cãmerĩ coteya. Sícũ ñañarõ wãcũ,
 padeohég̃u niirijããrõ. Ñañarõ wãcũrã, padeodúra,
 too síro múã Cõãmacũ catirucugure cõãrã tiibócu.

13 Biirope tiiyá: Bãrecoricõrõ Cõãmacũ cũũ “Mecũã”
 jĩrĩ bũreco niirĩ, cãmerĩ wãcũtutuari tiiyá. Teero
 tiihéra, múã s̃iquẽrã jĩditorere t̃uorá, ñañarere
 tiiadacu. Cõãmacũrẽ yuũhera putuáadacu. 14 Marĩ
 sicato padeoríguere padeorucújãrã, Cristore ba-
 pacutira niiadacu.

15 Yuũ jĩãrirobirora jĩ jóanoã:

* **3:11** Salmo 95.7-11.

Mecũã múã Cõãmacũ wedeserere t̃worá, ỹurijã tiirijãña.

Too suguero macãrãp̃ Cõãmacũrẽ netõncãrira tiiróbiro niirijãña,†

jĩ jóanoã. ¹⁶ Too suguero macãrãp̃ Cõãmacũ wedeserere t̃wopacára, cũũrẽ netõncãyira. Cũã niipetira Egiptop̃ niimirira Moisés néewitiwarira niiyira. ¹⁷ Cuarenta cũmarĩ Cõãmacũ cúã ñañaré tiirí ññagũ, cúãmena cúayigũ. Teero tiirá, cúã yucũ manirõ, basocá manirõp̃ diayira. ¹⁸ Cõãmacũ cũũrẽ netõncãrirare biiro jĩyigũ: “Diamacũrã biiro tiigũda: Ỹũ mũãrẽ ticoadari ditare jearicu; ỹũmena yeerisãricu”, jĩyigũ. ¹⁹ Teero tiirá, marĩ masĩtoaa: Cũã Cõãmacũrẽ padeorĩjĩrã, cũũ ticoadari ditare jemasĩriyira. Cũũmena yeerisãre b̃uarĩyira.

4

¹ Cõãmacũ too suguero macãrãp̃re “ỹũmena yeerisãrã atiya” jĩĩrobirora marĩcãrẽ jĩgũ tiiquí. Teero tiirá, ãñurõ wãcũãda. Apetó tiirá, múã sĩquẽrã tee yeerisãre b̃uarĩbocu. ² Marĩcã too suguero macãrãp̃ tiiróbirora Cõãmacũye queti ãñuré quetire wedenorira niiã. Cũãpe búri peti tee quetire t̃woyĩra. Padeorĩyira. Teero tiirá, ãñurere b̃uarĩyira. ³ Marĩpe tee quetire padeorãpeja Cõãmacũmena yeerisãre b̃uatóaa. Tee maquẽrẽ Cõãmacũ wedesegũ, biiro jĩyigũ:

“Teero tiigũ, cúãmena cúagũ, ateré jĩwũ:

‘Diamacũrã biiro tiigũda:

† 3:15 Salmo 95.7-8.

Yuu múãrẽ ticoadari ditare jearicu; yuūmena yeerisãricu', jĩwũ”, jĩyigu Cõamacũ,* jĩ jóanoã. Cõamacũ atibúreco yaponóãri siro, yeerisãyigu. ⁴ Ateçã Cõamacũye queti jóaripũpu cũũ atibúrecore yaponóãri bureco síro macã burecore biiro jóanoã:

Seis burecori siro apébureco jeari, † Cõamacũ niipetirere tiiári siro, yeerisãyigu, ‡

jĩ jóanoã. ⁵ Ateré jóanemonoã:

Yuu múãrẽ ticoadari ditare jearicu; yuūmena yeerisãricu, §

jĩ jóanoã. ⁶ Too sũguero macãrãpu ãñurẽ quetire tũosugúerira niipacara, Cõamacũrẽ netõncãyira. Cũã netõncãrigue wapa cũũmena yeerisãre buaríyira. Basocá cũũmena yeerisãre buaáدارو dusaa ména. ⁷ Teero tiirá, Cõamacũ apébureco beseyigu sũcã. Cũũ beserí bureco “Mecũã” jĩnoyiro. Marĩ ñecũsũmuã netõncãri siro, peecũmarĩ siro, Cõamacũ David jóariguemena teeré wedeyigu. Cũũ wederiguere yuu múãrẽ biiro jóatoaawũ:

Mecũã múã Cõamacũ wedeserere tũorá, yuūrijã tiiríjãña,*

jĩ jóanoã. ⁸ Josué Israelya põna macãrãrẽ yeerisãrere ticoatã, Cõamacũ too síropu “Mecũã yuūre yuūrá yeerisãre buaádacua” jĩrẽ maquẽrẽ wedenemoribojĩyi. ⁹ Teero tiirá, Cõamacũ yeerisãrirobirora marĩ Cõamacũrẽ padeorácã yeerisãmasĩcu. ¹⁰ Cõamacũ niipetirere tiiári siro, yeerisãyigu. Teero tiiróbiro Cõamacũrẽ padeorácã

* **4:3** Salmo 95.11. † **4:4** Pecasãyemena: el séptimo día. ‡ **4:4** Génesis 2.2. § **4:5** Salmo 95.11. * **4:7** Salmo 95.7-8.

paderé yaponóãrirabiro yeerisãcua. ¹¹ Teero tiirá, marĩcã wãcũtuturo booa, Cõãmacũmena yeerisãada jĩĩrã. Too suguero macãrãpũ Cõãmacũrẽ netõncãriro tiiróbiro tiinũnuserijãrõ booa.

¹² Cõãmacũ wedesere catirébiro niirucujãã; tutu- anetõjõãã. Saderĩpĩ pũanĩña asoyóaripĩbiro niĩã. Ti- ipĩ nemorõ Cõãmacũ wedeserepeja marĩ popeapũ, marĩ yeeripũnapũ, marĩ wãcũrẽpũ, niipetiropũ sããwacu. Cõãmacũ wedesere tuorá, marĩ tũgueñare, teero biiri marĩ “biiro tiiáda” jĩĩ wãcũrẽ “ãñuniã” o “ñañaniã” jĩĩ besemasĩã. ¹³ Marĩ Cõãmacũ ti- irĩra niijĩrã, cãũrẽ yayiómasĩria. Cũũ niipetire marĩ wãcũrére ññamasĩĩ. Cũũ marĩrẽ “¿deero tiirá teero tiirí?” jĩĩ sãĩñarĩ, wedenetõnoãdacu.

Jesús paiaré dutigũ niĩ

¹⁴ Jesús Cõãmacũ macũ, Cõãmacũ pũtopũ jearigu, paiaré dutigũ niĩ. Teero tiirá, “Jesuré padeóa” jĩĩrẽre padeorucújãrõ booa. ¹⁵ Jesurá paiaré dutigũ marĩ wãcũbayiheri ññagũ, marĩrẽ bóaneõ ññamasĩqui. Cũũcã niipetira basocá tiiróbirora niipe- tire jĩĩcõãsãnomiyigu. Jĩĩcõãsãpacari, sĩcãrĩ ññañaré tiiríyigu. ¹⁶ Teero tiirá, cuiro manirõ Cõãmacũ marĩrẽ maĩgũrẽ sãĩãda. Marĩ sãĩrécõrõ marĩrẽ bóaneõ ññagũdaqui; marĩrẽ ãñurẽ ticodugarigu ni- ijĩgũ, tiipugũdaqui.

5

¹ Paiá cããrẽ dutigũdũre besera, cãã watoa niigũrẽ beseeya. Cũũ basocáye maquẽrẽ Cõãmacũrẽ sãĩboságũdũre sõneconoĩ. Cũũrã basocá Cõãmacũrẽ ticodugarere ticobosai. Cãã ññañaré tiiríguere acabóre sãĩboságũ, wáicũrare sãĩ

sóemonecobosai. ² Cũ basocú niijĩgũ, wãcũbayihegũ niĩ. Teero tiigú, tũomasĩhẽrãrẽ, noo booró tiirãre bóaneõ ãñaquí. ³ Tutuhegũ niijĩgũ, cũ basirocã ñañaré tiirĩgue wapa ãpẽrãrẽ tiibosárobirora wáicurare siã sóemonecomasĩ.

⁴ Sícũ cũ basiro “yũu paiaré dutigú niigũda” jĩ sãamasĩriqui. Cõamacũ cũrẽ bese sõnecoqui, cũ Aarónrẽ bese sõnecorobirora. ⁵ Teerora wáayiro Cristore. Cũ basiro paiaré dutigú sããgũ, cũ basiro beseriyigũ. Cõamacũpe cũrẽ bese sõnecoyigũ. Cõamacũrã cũrẽ jĩrigũ niĩwĩ:

“Mũu yũu macũ niĩ. Mecũãmena yũu mũu pacũ niirere masĩadacua”, jĩrigũ niĩwĩ,*

jĩ jóanoã. ⁶ Atecãrẽ Cõamacũ cũye queti jóaripũpu biiro jĩrigũ niĩwĩ:

“Mũu pai niirucujãgũdacu.

Melquisedec niirobirora niigũdacu”, jĩrigũ ni-
iwĩ,†

jĩ jóanoã. ⁷ Jesús atiditapú niigũ, Cõamacũ cũ diaadarere netõnémasĩgũmena wedeseyigũ. Bayiró busarómena, utirẽmena cũrẽ sãimiyigũ.

Cõamacũ cũrẽ quioníremena padeorí ãñagũ, cũ sãirere tũoyigũ. ⁸ Cõamacũ macũ niipacũ, ñañarõ netõyigũ.

Teero netõpacú, Cõamacũ dutirere ãñurõ yũgũ wáayigũ. ⁹ Ñañarõ netõrĩguemena tiĩñápetijãyigũ.

Teero tiigú, niipetira cũrẽ yũurãre netõnégũ, catirẽ petihere ticogú wáayigũ.

¹⁰ Cõamacũ cũrẽ paiaré dutigũre sõnecorigũ niĩwĩ Melquisedec niirobirora.

Padeodúri jĩrã, wãcũtutuaya

* 5:5 Salmo 2.7. † 5:6 Salmo 110.4.

11 Melquisedeye maquērē mǎārē pee wededugamiã. Mǎārē ǎsǎ wederé wisió niicu. Mǎã peanetõjõãã masĩdugara. 12 Mǎã yoari Jesuré padeóa. Mecǎtígārē ǎpērārē buerápũ niitoabocu. Teero tiiróno tiirá, Cõãmacũyere buesũguerere wedequēnorĩ booa sũcã. Yaarére yaaróno tiirá, mecǎtígārē õpēcó ũpũrã tiiróbiro niiã ména. 13 Õpēcó díçure ũpũgũno wĩmagũ peti niiĩ. Teero tiigú, ǎñurõ tiirére, ñañarõ tiirére besemasĩriqui ména. 14 Yaaré bayirépe bũtoá yaaré niiã. Cũã ǎñurõ buenorira tũomasĩ, ǎñurére, ñañarére ññamasĩ, beserápũ niicua.

6

1 Teero tiirá, tutuanemorepere buenemoãda, Cristoyere ǎñurõ tũomasĩnemoãda jĩrã. Marĩ buesũgueriguere buerijããda ména. Marĩ Cristoye buesũguerigue ate niiwũ: “Mǎã ñañaré tiiré wapa pecamepũ wáaadacu; teero tiirá, wǎcũpati, wasoyá” jĩrére buenowũ. “Cõãmacũrē padeoró booa” jĩrére buenowũ. 2 Teero biiri wǎmeõtirere, ñaapeórere buenowũ. Teero biiri sũcã “diarira masããdacua; ñañaré tiiríra pecamepũ ñañarõ tiinóãdacua” jĩrére buenowũ. 3 Mecǎtígã Cõãmacũ boorí, Cristoye maquērē ǎñurõ tũomasĩnemoãdacu.

4 ǎpērã Jesús basocáre netõnére quetire ǎñurõ tũomasĩmiyira. Cũũrē ǎñurõpura masĩmiyira. Espiritu Santore cũomíyira. 5 Cõãmacũ cũũrē padeoráre “ǎñurére tiigúda” jĩ jóarigue cũãrē padeoré jeamiyiro. Teero biiri atitóre Cõãmacũ tutuaremena tiiẽñorĩ ññarã, “marĩ diari siropare, nemorõ ǎñuré tiigúdaqui” jĩmiyira. 6 Teero

jĩrira niipacara, padeodúyira. Cũã padeodújĩrã sãa, “wãcũpati, wasoyá” jĩrere t̃onemórã, wasomasĩricua. Cũãrã Cõãmacũ macũrẽ curusapũ páabiatuabiuro tiicúa. Teeména ãpẽrã cũũrẽ buijãrĩ tiicúa. ⁷ Ate queoréména padeodúraye maquẽrẽ wedeguda: Naĩrõ oco peacu sicaditapũre. Tiidita oco añurõ s̃nicú. Teero tiiró, d̃cacaticu. Tiidita õpũ cũũya wii macãrãmena teed̃care yaacua. Cõãmacũ tiiditare añurõ tiiquí; nemorõ d̃cacatiri tiiquí. ⁸ Tiiditapũra pota, ñañaré dícu wiirí, wapamaníri dita niicu. Cõãmacũ tiiditare ñañarõ tiiquí; sóecõãqui, d̃camanijããrõ jĩĩgũ.

Cõãmacũ “añurõ tiigúda” jĩĩriguere tiigúdaqui

⁹ Yũũ maĩrã, padeodúraye maquẽrẽ wedepacu, “múã padeodúayiro” jĩĩgũ mee tiia. Múã añurere, netõnére maquẽrẽ buatóayiro. ¹⁰ Múã Cõãmacũrẽ maĩrere eñorã, ãpẽrã Jesuré padeorãre tiiapuyiro. Teero tiiapurucujããyiro ména. Teero tiigú, Cõãmacũ diamacú tiigú niijĩgũ, teeré múã tiirere acabóriqui. ¹¹ Múã ateré bayiró tiirí booa: ãpẽrãrẽ tiiapura, múã niipetira useniremena añurõ tiidugãrere teerora tiiapac̃tijãña. Teero múã tiirí, Cõãmacũ “ticoguda” jĩĩrigue queoró múã wãcũrõbirora wãaadacu. ¹² Teero tiirã, daderã niirijãña. Teero daderóno tiirã, ãpẽrã Jesuré añurõ padeorãre ñnacũña. Cũã Cõãmacũrẽ padeocúa; cũũ “ticoguda” jĩĩriguere potocõrõ manirõ yuecua. Teero tiigú, Cõãmacũ cũãrẽ cũũ “ticoguda” jĩĩriguere ticogu tiiquí. Múãcã cũãrẽ ñnacũ, tiinunúseya.

¹³ Cõãmacũ Abrahamrẽ “mũũrẽ añurõ tiigúda” jĩĩgũ, ãpĩ wãmeména wãmepeoriyigu; ãpĩ cũũ

nemorõ niigú maniquí. Teero tiigú, cūũ basiro wāmepeoyigu. ¹⁴ Abrahamrẽ biiro jĩyigu: “Diamacúrã jĩã: Mũũrẽ añurõ tiigúda; mũũ pãrãmerã paũ basocáputiadacua”, jĩyigu. ¹⁵ Abraham potocõrõ manirõ yuejĩgũ, cūũrẽ “añurõ tiigúda” jĩriguere bũayígu.

¹⁶ Múã masĩã: Sícũ “yũũ diamacúrã jĩã” jĩũdagagu, Cõãmacũ wãmemena wãmepeoqui. Cūũ teero jĩ wãmepeori tãorã, “diamacúrã jĩgũ tiiquí” jĩrã, cãmerĩ jĩnemoricua. ¹⁷ Teerora Cõãmacũ tiyígu. Cūũ “ticoguda” jĩriguere “diamacúrã wãaadacu” jĩgũ, cūũ basiro wãmepeoyigu. Teemena marĩ cūũ añurõ ticoadarere yuerã ateré jĩmasĩã: “Cõãmacũ cūũ ‘añurõ tiigúda’ jĩriguere wasoríqui”, jĩmasĩã. ¹⁸ Teero tiiró, pũaró niiã wasomasĩña maniré: Cõãmacũ jĩditore manigú niijĩgũ, cūũ wãmepeoriguere, teero biiri cūũ jĩriguere wasomasĩriqui. Cūũ diamacũ wedeseremena marĩrẽ cūũ netõnérirare wãcũtutuari tii. “Cūũ marĩrẽ ‘añurõ tiigúda’ jĩrirobirora tiigúdaqui”, jĩnoã. ¹⁹ “Cūũ ‘añurõ tiigúda’ jĩriguere tiigúdaqui”, jĩ wãcũbayijĩrã, yuea. Tee wãcũbayire yucusóro siatúpasori tutu bayirĩ tutubiro niicu. Pēcũmúrõ manirõ niirucujãadacu. Marĩ yucusóro añurõ siatúpasonoriwũbiro niicu. Tiiwũrẽ siatúpasori tutu Cõãmacũ niirõpũ nucũrí tutubiro niicu. ²⁰ Toopũ Jesús marĩ suguero jeasũgueyigu. Toopũ paiarẽ dutigũ niijĩgũ, marĩrẽ sãĩbosáqui. Cūũ pai Melquisedec niirrobirora niirucujãgũdaqui.

7

Jesús Melquisedec niirrobirora pai niirẽ

1 Melquisedec wāmecatigu Salem macārã õpũ niiyigu. Teero biiri pai niiyigu; Cõamacũ ãmãsepũ niigú cũurẽ pai sõnecoyigu. Cũurã Abrahamrẽ bocagu jeayigu. Abrahamcã õpārãména cãmerĩsĩãpetitoa,* coepatúaatiri, Melquisedec cúãrẽ bocagu, cũurẽ jĩiyigu: “Cõamacũ mũurẽ añurõ tiáro”, jĩiyigu. 2 Abraham cúã cãmerĩsĩãrã wapatáariguere pũamóquẽñeburi batocũyigu. Sicabú maquẽrẽ Melquisedere ticoyigu. Melquisedec jĩrõ “Õpũ diamacú maquẽ tiigú” jĩdũgaro tia. Cũã Salem macārã õpũ niiyigu. Salem “Añurõ niirecatire” jĩdũgaro tia. Teero tiigú, cũã “Õpũ añurõ niirecatire ticogú” niiyigu. 3 Melquisedec pacũsũmũãrẽ, cũã ñecũsũmũãrẽ masĩña maniã. Cũã bauáriguere, cũã diariguẽcãrẽ masĩña maniã. Teero tiigú, Melquisedec Cõamacũ macã tiiróbiro pai niirucuqui.

4 Múã Melquisedec upatí macã niirére wãcũña: Marĩ ñecũ peti Abraham cúã sĩátáriguere pũamóquẽñeburi cúã seenéõcũriguere cũurẽ sicabú maquẽrẽ ticoyigu.† 5 Niipetira judíoa cúã oterére pũamóquẽñeburi seenéõcũrere sicabú maquẽrẽ Leví pãrãmerã niinũnũsera paiá niirãrẽ ticooya Moisére dutiré cũurigue jĩrõbirora. Cúãrẽ ticorá Abraham pãrãmerã niĩya. Cũãya wedera niipacari, wapaséya. 6 Melquisedepeja Leví pãrãmi niinũnũsegũ niiripacũ, Abraham sicabú maquẽrẽ ticori, ñeeyigu. Teero biiri Abrahamrẽ Cõamacũ “añurõ tiigúda” jĩnorigure “Cõamacũ

* 7:1 Génesis 14.14-20. † 7:4 Génesis 14.20.

m̄urē añurō tiiáro” j̄iyigu. ⁷ Múã masiã: “Cõãmacũ m̄urē añurō tiiáro” j̄igũno cúã nemorõ uputí macũ niigú niiqui. ⁸ Paiá marĩ watoa niirã ãpērã ticorére ñeerã marĩ tiiróbiro diaadara niĩya. Abraham ticoriguere ñeerigupereja Cõãmacũye queti jóaripũpũ “diayigu” j̄i jóanoña maniã. Catirucugũ tiiróbiro niigúrē jóanoã. ⁹ Ateré wãcũña: Leví teero biiri cũũ pãrãmérã niinũnũsera cúã basocá ticoriguere ñeepacara, Melquisedere ticoyira. Abraham ticoriguemenarã cúãcã ticorira tiiróbiro niiyira. ¹⁰ Melquisedec Abrahamrē bocagũ jeari, cúã Abrahammena bauáadara niijĩrã, cãm̄ena niirã tiiróbiro niitoayira.

¹¹ Paiá Leviyá põna macãrã cúã paiá dutirére c̄ocúa Moisére dutiré cũũriguere. Cúã tee dutirére tiirã, basocãre añurã quẽnojeári tiimas̄ricua. Cúã quẽnojeári tiirí siro niĩãtã, Cõãmacũ ãpĩ pai s̄necoriboj̄iyi. ãpĩrē s̄necogũ, Aarón pãrãmi niinũnũsegare s̄necoriyigu. Melquisedec tiiróbiro niigúpere s̄necoyigu. ¹² ãpĩ pai sããrĩ, dutirécãrē wasopetijãrõ booa sãa. ¹³⁻¹⁴ Melquisedec tiiróbiro niigú maquērē jóanoã Cõãmacũye queti jóaripũpũre.† Cũũjã Leviyá põna macũ mee niiyigu. Marĩ masiã: Marĩ Õpũ Judayá põna macũpe niiyigu. Tii põna macũ s̄icũ pai sããriyigu. Moisés paiayé maquērē wedesegũ, s̄icãrĩ “Judayá põna macãrã paiá sããadacua” j̄iiryigu.

¹⁵ Teeré nemorõ masiñoã ãpĩ pai jeariguenena. Cũũrã Melquisedec tiiróbirora niigú ni-

---

† 7:13-14 Salmo 110.4.

iyigũ. ¹⁶ Leviyá põna macãrã dícu, Moisére dutiré cũũrigue jĩrõbirora paiá sããrira niiwã. Jesupé Levi pãrãmi niiripacu, cũũ tutuaremena catiré petihére cuogú niijĩgũ, pai sããyigũ. ¹⁷ Cõãmacũye queti jóaripũpu Jesuré teerora jĩ jóanoã:

Mũũ pai niirucujãgũdacu.

Melquisedec niirobirora niigũdacu, §
jĩ jóanoã.

¹⁸ Paiá Leviyá põna macãrã dutiré petijõãyiro. Basocá tee dutirére tiinũnãsera, acabórere, netõnére bũarícua. ¹⁹ Moisére dutiré cũũrigue basocáre ãñurã quẽnojeári tiiriyiro. Tee dutirére tiirõno tiirá, marĩpeja nemorõ ãñurére cuoa: Jesucristo pai sããriguemena marĩ Cõãmacũmena bapacũtimasã. Cũũ puropũ wãaadarere useniremena yuea.

²⁰ Cõãmacũ cũũ macũrẽ pai sõnecogu, cũũ basirora “diamacũrã yũũ wãmemena mũũrẽ ateré jĩã” jĩyigũ. ²¹ ãpẽrã paiá sããrã, teero jĩnoña maniyíra. Cõãmacũ cũũ macũrẽ sõnecogu, cũũ basirora “diamacũrã yũũ wãmemena mũũrẽ ateré jĩã” jĩyigũ. Cõãmacũye queti jóaripũpuẽre biiro jóanoã:

Cõãmacũ basirora “diamacũrã yũũ wãmemena mũũrẽ ateré jĩã” jĩyigũ.

Cũũ teero jĩrigue wasonõña maniãdacu.

“Mũũ pai niirucujãgũdacu”, jĩyigũ,*

jĩ jóanoã. ²² Teero tiigú, Cõãmacũ Jesuména tiiré Moisére dutiré cũũrigue nemorõ ãñuré niĩã. Jesús marĩrẽ nemorõ ãñuré tiirucũgũdaqui. ²³ Paiá paũ peti sããrucuyira. Cũã diari, cũã paiá niiré

§ 7:17 Salmo 110.4. * 7:21 Salmo 110.4.

petijõãyiroy; ãpẽãã wasorucúyira. ²⁴ Jesupéja catirucugũ nijjĩgũ, pai niirucujãgũdaqui; ãpĩ cũũrẽ wasoríqui. ²⁵ Catirucugũ nijjĩgũ, marĩye niĩadarere Cõãmacũrẽ sãĩbosárucuqui. Cũũ wãmemena Cõãmacũrẽ sãĩrãnorẽ diamacũrã netõnémasĩqui.

²⁶ Teero tiigú, Jesús paiaré dutigú peti niĩ. Cũũ tiiróbiroy nijjũrẽna marĩ booa. Cũũ biroy niĩ: Ñãñaré manigú, ãñuré tiigú, ñãñaré tiihégũ niĩ; marĩ ñãñaré tiirã tiiróbiroy niĩ; niipetira ãmũãsepũ niirã nemorõ quioníremena ññanogũ niĩ. ²⁷ Cũũ ãpẽãã paiaré dutirã tiiróbiroy tiiríqui. Cũũ búrecoricõrõ wáicurare sãã, cúã ñãñaré tiiariguere acabóre sãicúa. Too síroy ãpẽããyére teerora tiibosácia, cúã ñãñaré tiiarigue wapa. Jesupé biroye tiiyigu: Sícãrãã diayigu. Cũũ diariguemena basocã ñãñaré tiirére wapatipetijãyigu. ²⁸ Moisérey dutiré cũũriguerũ paiaré dutirãre besedutire biroy niĩ: Cũũ wãcũbayihera niipacari, paiã sõneconowã. Tee dutiré cũũri siroy niipacari, Cõãmacũpe cũũ wãmemena cũũ macũrẽ paiaré dutigú sõnecoyigu. Cũũ macũpé cũũ tiidutiriguere tiipetirigu nijjĩgũ, ãñugú peti niĩ.

8

Mama netõnérey queti Jesuména jeawũ

¹ Niipetire yũ jóarigue maquẽ ate niĩ ãpátĩ maquẽ: Marĩ sícũ paiaré dutigúrey cõoa. Cũũ ãmũãsepũ õpũ duirípĩrõ Cõãmacũ tutuanetõgũ pũtopũ cũũ wãmo diamacũniñape jeanuãjeayigu.

² Cũũ ãmũãsepũ ãñunetõjõãri Tatiapure paiaré dutigú niiqui. Cõãmacũ basiro tiwiiré tiiyigu; basocã mee tiyíra.

3 Niipetira paiaré dutiráre sōnecorira niiwã, wáicurare sã sōmonecoaro jĩrã. Teero biiri oteré ticoaro jĩrã, sōneconorira niiwã. Teero tiigú, Jesucristocã pai niijigũ, Cõamacũrẽ apeyenó ticoré choró booa. 4 Jesucristo atibárecopure putuágurepeja, pai niiribojĩyi. Āpẽã paiá Moisére dutiré cũirigue jĩrõbirora Cõamacũrẽ basocá néeatirere ticorá niitoaya. 5 Paiá cãã paderére tiirá, basocá tiirí wiipure padeeya. Tiwiiũ amũsepu niirí wii queoré dícu niicu. Marĩ teeré masĩã Cõamacũ Moisére jĩriguemenã. Wiiré tiidutigũ, biiro jĩyigu: “Niipetire yáa wii maquẽrẽ mureũ ãtãgũpũ ãnoribirora tiyá; merẽã tiirjãña”, jĩyigu. 6 Mama netõnére queti Moisére dutiré cũirigue nemorõ ãñuré niã. Marĩ Jesuré padeoráre “ãñurére bũaadacu” jĩrigue too suguero macãrãrẽ jĩrigue nemorõ ãñuré niã. Teero tiigú, Jesús pai niigũ tiiré ãpẽã paiá tiiré nemorõ ãñuré niã.

7 Moisére dutiré cũiriguere basocá niipetirere tiipetijããtã, Cõamacũ mama netõnére quetire Jesumãna cũiribojĩyi. 8 Tiipetimasĩhẽrĩ ãñagũ, biiro jĩyigu:

Cõamacũ biiro jĩĩ: “Too síropũ yũũ Israelya põna macãrãrẽ,
teero biiri Judayá põna macãrãrẽ
mama netõnére quetire cũũgũda.

9 Too sugueropũ cãã ñecũsũmuãrẽ cũiriguebiro ni-iriadacu.

Cũãrẽ Egiptopũ niirãrẽ néewitiatigũ, tee dutirére cũũmiwã.

Cũãpe yũũ dutirére tiiríwa.

Teero tiigú, cããrẽ cõãjãwã”, jĩĩ marĩ Ōpũ.

10 “Too síropu Israelya pōna macārārē mama netōnére quetire cūũgūda.

Biuro tiigúda: Yuu dutirére cúã wãcūrēpure jeari tiigúda;

cúãrē yuu dutirére useniremena yuuri tiigúda.

Teero tiigú, yuu cúã Ōpã niigūdacu.

Cúãcã yáara niiādacua.

11 Cúã sīcūnorē cúã menamacārārē, cúãya wedere ‘Cōãmacūrē masīña’ jīi bueriadacua.

Teero bueripacari, niipetira yuure masīādacua.

Wīmarã, teero biiri bũtoá masīādacua.

12 Cúã ñañaré tiirére acabóguda.

Cúã ñañaré tiiriguere wãcūnemicu sáa”, jīi

Cōãmacũ,*

jīi jóanoã.

13 Cōãmacũ mama queti wederémena Moisére dutiré cūũrigue petirí tiirígu niuwī. Bũcu niiã. Niipetire bũcu niisuguerigue boonóña maniã. Péero ðusaa petiádaru.

9

Cōãmacũwii ãmũãsepũ niirí wii; atibúrecopũ niirí wii maquẽ

1 Moisére dutiré cūũriguepure Cōãmacūrē súubusedutiriguere, teero biiri súubuseri wii atiditá niirí wii tiidare maquẽrē jóanoyiro. 2 Tiiwí wáicura caserimena tiirí wii niyiro. Sicato sããjeari tatia Ññurí Tatia wãmecutiri tatia niyiro. Toopure sããwócore yucu pesarígu siete sēnerĩcutirígu nucūyiro. Teero biiri Cōãmacūrē ticoré pã péori

* 8:12 Jeremías 31.31-34.

mesa nucũyiro. ³ Tiitatia berup̄a apesutí casero
 usebetíri caserore netõsãwarop̄a apetatía niyyiro.
 Ññunetõjõãri Tatia wãmecutiyyiro. ⁴ Tiitatiap̄a
 sitiaññũre sópeero oromena tiinóriro niyyiro.
 Teero biiri Cõãmacũ dutiré jóature caorítiba,
 oromena sotoá cõmanóritiba niyyiro. Tiitiba
 popeap̄a sicarú oromena tiinórir̄a niyyiro. Tiirap̄a
 yaaré maná wãmecutire sãñayiro. Teero biiri
 Aarónyaḡu tuurítuariḡu sooriwiriḡu sãñayiro.
 Teero biiri ùtãpĩrĩ Cõãmacũ dutiré jóarepĩrĩ
 sãñayiro. ⁵ Tiitiba sotoap̄a p̄uaníñayapap̄a ángelea
 queoré pesayira. Cũã toop̄a niirĩ, Cõãmacũ toop̄a
 niirére ãñoýiro. Ángelea wãure tiitiba sotoap̄a
 súuyiro. Mecútigãrẽ niipetire tiwií maquẽrẽ
 wedenemoria.

⁶ Tiiwiiré quẽnorí siro, paiá cũã paderére tiirá,
 sicato sããjeasugueri tatiap̄are sããwarucujãya.
⁷ Apetatiap̄ere paiaré dutiḡú dícu sicacũmarẽ
 sicabureco sããwaqui. Toop̄a sããwaḡu, wáicuraye
 díre néesãwaro dícu néesãwarucuqui. Cũã basiro,
 teero biiri basocá cũã masĩripacara, ñañaré tiicúa.
 Tee ñañaré tiirígue wapare acabóre sãígḡú toop̄a
 díre wẽẽbatepeoqui. ⁸ Teero tiiríguemena Espíritu
 Santo ateré tãomasĩrĩ tiiquí: Tiiwií niiritore ména,
 basocá Ññunetõjõãri Tatiap̄are sããwamasĩricua
 ména. ⁹ Tee niipetire too suguero maquẽp̄a
 atitó maquẽ queoré niiã. Cõãmacũrẽ ticoré, cũã
 wáicurare sóemonecore basocáre Cõãmacũmena
 ãñurõ tãgueñarĩ tiimasĩricu. ¹⁰ Moisére dutiré
 cũúrigue basocáre “teeré yaarijãña; teeré sñiríjãña;
 biirope coseyá” jĩrẽ dutiré dícu niiã. Tee dutiré
 sotoá maquẽ niiré dícu niiã. Tee dutiré ãñurã

putuári tiiría. Cõãmacũ tee dutirére basocáre tiidutírigũ niiwĩ, tée Jesús jearipũ. Cũãmenarã Cõãmacũ niipetirere wasorí tiirígũ niiwĩ.

¹¹ Cristope atitoarigũ niiwĩ. Atitóre cũãrã paiaré dutigú peti niĩ. Cũã marĩrẽ añurére néeatirigu niiwĩ. Cũã paiaré dutigú tiirucúrenorẽ ãmuãse macã wiipũ tiigú tiiquí. Tiiwí atibúreco macã wii nemorõ pairí wii, nemorõ añurí wii niicu. Basocá tiirí wii mee niicu. Atibúreco macã wii mee niicu. ¹² Cristo ãmuãse macã wii Añunetõjõãri Tatiapure sããwarigũ niiwĩ. Toopú sããwagũ, cabraye dímena, wecuá wĩmarãye dímena sããwaririgũ niiwĩ. Teero tiiróno tiigú, cũãye dímena sĩcãrĩã sããwarigũ niiwĩ. Teeména marĩrẽ netõnégũ catiré petihére buarí tiirígũ niiwĩ. ¹³ Moisére dutiré cũürigue jĩrõbirora basocá diaarirare padeñããri siro, Cõãmacũ ãñacoropure jũĩrĩpĩra putuáya. Teero tiirã, wecuá ãmuãye díre, cabraye díre, teero biiri wecu wĩmagõrẽ sóerigue nitĩmena jũĩrĩpĩrere wẽẽbatepeoya. Cũãrẽ Cõãmacũ ãñacoropure jũĩrĩmanĩrã putuáadutira teero tiimíya. Cũã sotoá dícu añurã putuáya. ¹⁴ Cristoye dípe nemorõ marĩrẽ añurõ tiiápua. Cristo ñañaré manigú Espíritu Santo niirucugũ tutuaremena cũãya õpũũrẽ Cõãmacũrẽ wiyayígũ. Cũãye dímena marĩ ñañaré tiirére acabórigũ niiwĩ. Marĩ acabónorira niijĩrã, añurõ tũgueñaã sũcã. Teero tiirã, Cõãmacũ catiré cuogú boorére tiimasĩã.

¹⁵ Teero tiigú, Cristo mama netõnére quetire néeatirigũ niĩ. Tee quetimena Cõãmacũ beserira cũãrẽ “ticogũda” jĩrigure ñeeãdacua. Cũã “ticogũda” jĩrigure petirícu. Basocá Moisére

dutiré cūñriguemena niimirira teeré netõñcārã
 Cristo diariguemena acabóre bñayíra. ¹⁶⁻¹⁷ Biiro
 niiã: Sícū cūñ diaadari suguero, “yññ cuoré yãa
 wederare pññáadacu” jññ jóacūqui. Cūñ catipacari,
 cūñya wedera cūñ jóacūripū jññrõbirora tiimasñricua
 ména. Cūñ diari ñña, cūñrē yaatóa, cūñ jóacūripū
 dutirobirora tiicúa. ¹⁸ Tee tiirõbirora wáyairo
 Moisére dutiré cūñriguecã: Díi õmayuoremena
 ññcãyíro. ¹⁹ Moisés biiro tiiyíñ: Cūñ niipetire tee
 dutirére niipetira tñocóropñ bueyíñ. Buetoa,
 wescã wñmarãye díire, cabraye díire ocoména
 wño, hisopo wñmecutiri ññpññire peene, ovejaye
 póa sñãréména siatú, díire soanéyíñ. Teeména
 Cõãmacūye dutiré jóaripūrē, teero biiri basocá
 niipetirare wēñbatepeoyíñ. ²⁰ Cūñ teero tiári siro,
 cúñrē jññyíñ: “Ate díiména Cõãmacū marñrē dutiré
 cūñrigue ññcãã. Tee dutirére tiirucújãrõ booa”,
 jññyíñ. ²¹ Teerora sñcã Moisés súbuseri wiire
 díiména wēñbatepeoyíñ. Teero biiri niipetire tiiwíi
 popeapñ niirére wēñbatepeoyíñ. ²² Cõãmacū dutiré
 jññrõbirora niipetire ãññuré niñhēre díiména ãññuré
 pññuáa. Díi õmayuore manirñ, Cõãmacū basocá
 ññañaré tiirére acabóriqui.

*Jesús cūñ diariguemena basocá ññañaré tiirére
 acabóre*

²³ Tiiwíi maquē ññññãsepñ niirí wii maquē
 queoré díicñ niipacari, biiro tiiyíra: Wáicñrare sñã,
 cúñye díiména wēñbatepeoyira. Teeména Cõãmacū
 ñññacóropñ ãññuré pññuáyiro. Ññññãsepñ niirí wii
 maquēpeja wáicñraye díire boorícu; ãññunemorepere
 boocú; Cristoye díi õmayudiariguepere boocú.
²⁴ Cristo atibárecopñ niigñ, Ñññnetõjõãri Tatiapñre

sããwariyigũ. Tiiwií basocá tiirí wii niiã; ãmũãsepũ niirí wii queoré dícu niiã. Cũũ ãmũãsepũ niirí wiipere sããwayigũ. Atitóre cũũ Cõãmacũ pũtopũ marĩrẽ sãĩboságũ tiiquí. ²⁵ Paiaré dutigú judíoayũ ãñunetõjõãri Tatiapũre cũmarĩcõrõ sããwaqui. Cũũye díre néesãwariqui; wáicũraye díipere néesãwaqui. Cristopeja ãmũãsepũ sĩcãrĩrã cũũye díre néesãwayigũ. ²⁶ Cũmarĩcõrõ néesãwarigũ niigũjã, atibũreco nũcãrĩpara pee peti ñañarõ netõ, diarucubojĩyi. Teero tiirõno tiigú, atitó niiture bũrecorire sĩcãrĩrã bauáyigũ. Cũũrã sũcã niipetiraye niĩadarere diabosayigũ. Cũũ diariguemenarã marĩ ñañaré tiirere acabórĩgũ niiwĩ. ²⁷ Marĩcã niipetira sĩcãrĩrã diaadacu. Diari siro, Cõãmacũ duiró díamacũ jeaadacu. Toopá cũũrẽ padeoráre ãñurõ wáaadarere wedegũdaqui; cũũrẽ padeohérare ñañarõ wáaadarere wedegũdaqui. ²⁸ Cristocã sĩcãrĩrã diayigũ. Cũũ diari, cũũye díi õmayudiyiro. Teeména paũ basocá ñañaré tiirere diabosayigũ. Too síro pũtuatigũdaqui. Basocá ñañaré tiirere diabosagũ mee atigũdaqui. Cũũrẽ yuerápere netõnerere néeatigũdaqui.

10

¹ Cõãmacũ basocáre “too síropũ ãñurã peti pũtuári tiigũda” jĩrere tũomasĩsũguearo jĩngũ, Moisémena dutirere cũũrigũ niiwĩ. Tee dutiré queoré dícu niiã. Teero tiiró, tee dutiré basocáre Cõãmacũmena ãñurõ niirĩ tiirícu. Cũã cũmarĩcõrõ wáicũrere sãã sóemonecore Cõãmacũ ññacoropũre ãñurã peti pũtuári tiirícu. ² Tee basocáre ãñurã

putuári tiimasĩātã, cũã wáicurare sóemonecorere duujãbojĩya. Cũã sĩcãrĩ sóemonecoremenarã cũã ñañaré tiirére acabónorirapũ putuátoabojĩya; ñañaré tiirírira tiiróbiro tũgueñabojĩya. ³ Biirope niyyiro: Cũã wáicurare sóemonecora, cũã ñañaré tiiríguere cãmarĩcõrõ wãcũrã, teero tiyíra. ⁴ Wecũáye díi, cabraye díi ñañaré tiiríguere cosemasĩricu.

⁵ Teero tiiró, Cristo atibárecopũre atirigũ Cõãmacũmena wedeseriguere jóanoriro niwũ. Biiro jóanoã:

Wáicurare sĩārémēna, teero biiri oteré ticorémēna
mũũ useniría.

Teero tiigú, mũũ yũre õpũũcutigũ bauári tiirigũ
niwũ,

basocá ñañaré tiiré wapa diabosadutigũ.

⁶ Wáicurare sóemonecori, teero biiri wáicurare sóeditiori, mũũrẽ usenirĩ tiiría.

⁷ Teero mũũ usenihẽre wapa yũ mũũrẽ biiro jĩwũ: “Cõãmacũ, mũũye queti jóaripũpũ yé maquẽrẽ jóarirobirora mũũ boorére tiigú atigũ tiwũ”,*

jĩ jóanoã. ⁸ Cũũ tiipũpũre Cõãmacũrẽ ateré jĩsũguerigũ niwĩ: “Wáicurare sĩārémēna, oteré ticorémēna, wáicurare sóemonecoremena, wáicurare sóeditioremena mũũrẽ usenirĩ tiiría”, jĩsũguerigũ niwĩ. Moisére dutiré cũũrigue teeré tiidutípacari, Cõãmacũrẽ usenirĩ tiiría. ⁹ Teeré jĩãri siro, tiipũpũre Cristo Cõãmacũrẽ ateré jĩrigũ niwĩ:

“Mũũ boorére tiigú atigũ tiwũ”, jĩrigũ niwĩ.

Teero jĩgũ, cũũ diariguemena too sũgueropũ cũã tiirécaturiguere wasoyigũ. ¹⁰ Jesucristo Cõãmacũ boorére tijĩgũ, diarigũ niwĩ. Cũũ sĩcãrĩrã marĩ

* **10:7** Salmo 40.6-8.

niipetirare diabosarigu niiwĩ. Cũũ teero tiirémena marĩrẽ añurã putuári tiirígu niiwĩ.

11 Niipetira judíoa paiá búrecoricõrõ nucũjĩrã, wáicurare sã sémonecorucuya. Cũũ teero tiipacári, basocá ñañaré tiirére cosemasĩna maniã.

12 Jesucristopeja sícãrĩrã cũũ diariguemena basocá ñañaré tiirére cosepetírigu niiwĩ. Cũũ teero tiirí siro, Cõãmacũya wãmo diamacũniñape jeanuãjeayigu.

13 Too síro Cõãmacũ niipetira Jesucristore ñnatutirare cũũ dutiriguere añurõ yũari tiigúdaqui. Jesucristo toopú duigu, teerora wáaaro jĩgũ, yuegu tiiquí.

14 Marĩ ñañaré tiirére acabógu, sícãrĩrã cũũ diariguemena marĩrẽ añurã putuádoari tiiyígu. 15 Tee diamacũrã niirĩ, Espíritu Santocã marĩrẽ “teerora niiã” jĩ wedequi. Cũũ biiro jĩsũguequi:

16 “Too síropũ yũũ cũãrẽ ‘mama netõnére quetire cũũgũda’ jĩrigu biiro niiã”, jĩyigu Cõãmacũ.

“Cũãrẽ yũũ dutirére useniremena yũari tiigúda.

Teero biiri yũũ dutirére cũã wãcũrépũre jeari tiigúda”, jĩyigu.†

17 Too síro biiro jĩnemoqui:

“Cũã ñañaré tiirére, cũã netõnucãrere wãcũnemicu sãa”, jĩrigu niiwĩ,‡

jĩ jóanoã. 18 Teero tiirã, marĩ ñañaré tiiré wapare acabónorira niijĩrã, wáicurare sémonecorere boonemóricu sãa.

Jesucristoye dñimena Cõãmacũmena wedesemasĩã

† 10:16 Jeremías 31.33. ‡ 10:17 Jeremías 31.34.

19 Teero tiirá, yáa wedera, Jesuyé dímena marĩ cuiro manirõ Ññunetõjõãri Tatiapure sããwara tiiróbiro niiã, cũũmena wedeseada jĩrã. 20 Ññunetõjõãri Tatiapure cãmotári casero Jesuyé õpũũ queoré niicu. Jesús diari, tiicasero yigajõãyiro. § Teero tiigú, Jesús cũũ diariguemena Cõãmacũ niirõpũre pãõyigu. Cũũ pãõremena marĩ Cõãmacũmena bapacutimasã. 21 Jesús paiaré dutigú peti ãmũãsepũ Cõãmacũwiipũ marĩye niiãdarere sãĩboságũ niĩ. 22 Cũũrã marĩ “ñañaré tiirá niiã” jĩ tũgueñamirirare wapa cuohera putuári tiirígu niĩwĩ. Oco jũĩrĩmaníremena marĩye õpũũrĩ cusionorira tiiróbiro niiã. Marĩ ñañaré tiiríguere cosepetínorirapũ niiã. Teero tiirá, Cõãmacũrẽ diamacú wãcũrémena, ãñurõ padeorémema sãĩãda. “Teero padeoãmajãrã tiicú” jĩrõ manirõ sãĩãda. 23 Cõãmacũ “teero tiigúda” jĩrĩguere tiigúdaqui. Teero tiirá, wasoró manirõ padeorucújããda. 24 Marĩ basiro biiro wãcũãda: “Cãmerĩ maĩãrõ jĩrã, ãñurere tiiáro jĩrã, ¿deerope cũãrẽ tiiápuadari?” jĩ wãcũãda. 25 Jesuré padeorámema neãdurijããda sĩquẽrã tiirucúrobiro. Cũã tiiróbiro tiirõno tiirá, cãmerĩ wãcũtutuari tiiáda. “Marĩ Õpũ putuaatiadaro péero dusaa” jĩ wãcũrã, nemorõrã cãmerĩ wãcũtutuari tiiáda. 26 Marĩ diamacú maquẽrẽ masĩpacara, ñañaré tiinemówara, ¿noãyé dímena teeré coseré buagári? Buayá manicú. 27 Ñañarõ tiiré peti Cõãmacũ tiirépere buaádacu. Pecame asiríme cũũrẽ ññatutirirare sóerimepũre jeaadacu. 28 Too sugueropũre Moisés dutirere netõnucãrigunorẽ

§ 10:20 Mt 27.51; Mr 15.38.

puarã o ïtĩãrã ïñaãrira wedesããri siro, cũurẽ bóaneõrõ manirõ sããcõãyira. ²⁹ Múã wãcũrĩ, Cõãmacũ macũrẽ “boorídojãga” jĩgũnopere ¿nocõrõ ñañaarõ tiinógũdari? Bayiró ñañaarõ wáaadacu cũurẽ. Cũũ Jesuré “booríã” jĩrẽ dícu jĩriqui. Jesuyé díi cũurẽ cosepacári, tee díire “wapamaníã” jĩ wedesequi. Teero biiri Espíritu Santo cũurẽ añurõ tiimírigure ñañaarõ jĩqui. ³⁰ Cõãmacũ ateré wedeseriguere marĩ masĩã: “Yũũ cãmeboságuda; yũũ wapa tiigúdacu”,* jĩ jóanoã. Apeyecãrẽ jóanoã: “Marĩ Õpũ cũũyarare cãã ñañaaré tiiré wapare ñañaarõ tiigúdaqui”,† jĩ jóanoã. ³¹ Cõãmacũ catirucugũ basocãre ñañaarõ tiiré bayiró quioré niĩã.

³² Múãrẽ sicato wáariguere wãcũña. Tíatore múã Jesús basocãre netõnére quetire tuomasĩãri siro, ñañaarõ netõyíro. Múã teero netõpacára, wãcũtutuarira niiwũ. ³³ Sĩquẽrã basocã ññacoropũ ñañaarõ jĩ buijãnorira niiwũ; ñañaarõ tiíápenorira niiwũ. Apetó múã menamacãrã teero ñañaarõ netõrírare tiíápurira niiwũ. ³⁴ Múã peresuwiipũ niirãrẽ bóaneõ ññarira niiwũ. Æpẽã múãyere ãmarĩ, useniremena nucãrĩra niiwũ. Múã ãmũãsepũ cmoádarepere “atiditã maquẽ nemorõ añunetõncãre niicu” jĩrira niiwũ. “Tee petirícu” jĩrã, wãcũtutuarira niiwũ. ³⁵ Teero tiirã, cuiro manirõ padeoyá. Teero padeorucúra, nemorõ añurere ñeeãdacu. ³⁶ Múã ñañaarõ netõrã, wãcũtutua, padeorucújãrõ booa. Teero tiirã, Cõãmacũ boorére tiirí siro, cũũ “ticoguda” jĩriguere múã ñeeãdacu.

* **10:30** Deuteronomio 32.35. † **10:30** Deuteronomio 32.36.

37 Cõãmacũye queti jóaripũpũ biiro jĩĩ jóanoã:
 “Atigũda” jĩĩrigũ máata atigũdaqui. Pearó manirõ
 jeagũdaqui.

38 “Añugũrã niĩ” yũũ jĩĩgũno cũũ padeorẽmena
 niirucugũdaqui. Yũũre padeodújããtã,
 cũũmena ȳseniricu,†
 jĩĩ jóanoã. 39 Marĩpeja Jesuré padeorẽre duurãbiro
 niiria. Teero tiirã, marĩ pecamerũ wáaricu. Marĩ
 cũũrẽ padeorã, netõnénoãdara niĩã.

11

Cõãmacũrẽ padeorĩraye queti

1 Marĩ padeorẽmena biiro jĩĩmasĩã: Cõãmacũ
 “teero tiigũda” jĩĩriguere diamacũrã tiigũdaqui.
 Teero biiri marĩ ñnaripacara, “diamacũrã niicu”
 jĩĩmasĩã. 2 Too sũgueropũ marĩ ñecũsũmũã
 Cõãmacũrẽ padeoyĩra. Teero tiigũ, Cõãmacũ cũũrẽ
 “añurãrã niĩya” jĩĩyigu.

3 Marĩ Cõãmacũrẽ padeojĩrã, biiro masĩã:
 Cũũ atibũreco niirẽre niipetirere bauanẽgũ,
 cũũ dutirẽmena bauanẽrigũ niiwĩ. Teero tiiró,
 atibũreco maquẽ marĩ mecũtĩgã ñnarẽ sicutopũre
 ññaña manirĩgue niĩã.

4 Abel Cõãmacũrẽ padeojĩgũ, biiro tiiyĩgu:
 Cõãmacũrẽ ticogu, oveja añugũrẽ sãĩ sóemonecoyigu.
 Cũũ sõwũ Caín ticorigue nemorõ añuré ticoyigu.
 Cõãmacũ Abelre “añugũrã niĩ” jĩĩ ñnagũ, cũũ
 ticoriguere ñeeyigu.* Teero tiiró, Abel diari siro
 niipacari, cũũ Cõãmacũrẽ padeorĩgue atitócãrẽ
 marĩrẽ buerẽ néeatia.

† 10:38 Habacuc 2.3-4. * 11:4 Génesis 4.3-7.

5 Enoc Cõãmacũrẽ padeojĩgũ, diaripacari, Cõãmacũ cũũrẽ cũũ ƣtopu nẽmuãwayigu. Āpẽrã cũũrẽ ãmaãmiyira. Вuaríyira. Cõãmacũye queti jóaripũƣu biiro jóanoã: “Cõãmacũ Enorẽ useniremena ãñayigu. Teero tiigũ, cũũrẽ nẽmuãwayigu”,† jĩ jóanoã. 6 Marĩ Cõãmacũrẽ padeorĩjĩrã, cũũrẽ usenirĩ tiimasĩria. Cõãmacũmena bapacũtidugagũno “diamacũrã niiqui” jĩrõ booa. Teero biiri “cũũrẽ yuu padeorẽmena sãĩrĩ, ãñurõ tiigũdaqui” jĩrõ booa.

7 Noé Cõãmacũrẽ padeojĩgũ, dooriwu pairiwure tiiyigu. Cõãmacũ cũũ too síro tiíadarere Noerẽ wedeyigu. Noé teero wáadarere ãnaripacu, Cõãmacũrẽ quioníremena ãñajĩgũ, cũũya wederare netõnégũda jĩgũ, tiiwurẽ tiiyigu.† Teero padeorẽmena tiiwurẽ tiigũ, too macãrã duaadarere, teero biiri cúã pecameƣu wáadarere tũomasĩrĩ tiimiyigu. Cũũ padeorĩ, Cõãmacũ cũũrẽ “ãñugũrã niĩ” jĩ ãñayigu.

8 Abraham Cõãmacũrẽ padeojĩgũ, cũũ jĩrirobirora tiiyigu. Cõãmacũ cũũrẽ apeditapũ cũũrẽ ticoadari ditapũ wáadutiri, wáyayigu. Cũũya macãrẽ witiwagu, “tiiditapũ wáagu tiia” jĩrõ manirõ wáajõãyigu.‡

9 Cõãmacũrẽ padeojĩgũ, cũũrẽ “ticogũda” jĩri ditapũ jea, niiyigu. Cũũya dita niipacari, sicadita waso, niiyigu. Wáicũra caserimena tiirĩ wiipũ niyigu. Cũũ macũ Isaac, teero biiri cũũ ƣãrãmí Jacob teerora niinũnũseyira. Cõãmacũ cúãcãrẽ tiiditare “ticogũda” jĩiyigu.* 10 Abraham macã manigũ ni-

† 11:5 Génesis 5.21-24. ‡ 11:7 Génesis 6.13-22. § 11:8 Génesis 12.1-5. * 11:9 Génesis 23.4; 26.3; 35.12,27.

ijīgũ, ãñurõ tiirí macã cũũ niirucujããdari macãpere yueyigũ. Tiimacã, ãmããsepũ niirí macã, Cõãmacũ tiirí macã niĩã.

¹¹ Abraham Cõãmacũrẽ padeojĩgũ, bũcũ peti niipacũ, Saracã põnamanígõ niipacari, tutuare bũayigũ. Cũãrẽ Cõãmacũ tutuare ticoriguemena põnacutíyigũ. Cũũ biiro wãcũyigũ: “Cõãmacũ yũre ‘pau pãrãmérãcutigũdacu’ jĩriguere queoró tiigúdaqui”, jĩ wãcũyigũ.† ¹² Teero tiigú, Abraham bũcũ peti niipacũ, macũcutiyigũ. Macũcuti, too síro pau peti pãrãmérãcutiyigũ. Nõcõãrẽ, ditatuparire queopetímasĩña manirõbiro cũũ pãrãmérãrẽ queopetímasĩña maniã.‡

¹³ Cũã niipetira Cõãmacũ cũãrẽ “ticogũda” jĩriguere ñeeripacara, diajõãyira. Cũã padeojĩrã, cũũ ticoadarere yoaropũ ññarãbiro niijãyira. “Teeré cõoádacu” jĩ wãcũrã, ãseniyira. Cũã teeré wãcũrã, “atiditapére wãanetõri basoca niĩã” jĩyira. ¹⁴ Teeré jĩrãno cũã niĩãdari dita petire ãmaãrã tiíya. ¹⁵ Cũã witiwari ditapũre wãcũrãjã, coebójya. ¹⁶ Cũã niimiri dita nemorõ ãñurõ niĩãdari dita petire booyira. ãmããsepũre niidũgayira. Teero tiigú, Cõãmacũ cũã “ũsã Õpũ niĩ” jĩrĩ, bobosãriyigũ. Teero bobosãrijĩgũ, cũã niĩãdari macãrẽ ãmããsepũre quẽnoyúetoayigũ.

¹⁷⁻¹⁸ Abraham Cõãmacũrẽ padeojĩgũ, cũũ macũ Isaare wáicare sãã sóemonecorobiro tiigúdu tiimíyigũ. Cõãmacũ “¿diamacũrã yũre padeomí cũũ?” jĩgũ, teero tiidutíyigũ. Cõãmacũ Abrahamrẽ

† **11:11** Génesis 15.6; 17.19; 18.11-14; 21.2. ‡ **11:12** Génesis 22.17.

“Isaac pãrãmerã niinunusera m̄m̄ pãrãmerã peti niiãdacua” jĩri siro niipacari, Abraham cũ macũ sicũ niigũrẽ sãgũdu tiimiyigu. § 19 Abraham biiro wãcũyigu: “Cõãmacũ diarirapurena masõmasĩ”, jĩ wãcũyigu.* Teero tiirã, marĩ biiro jĩmasiã: “Abraham cũ macũrẽ diarigupure masõrigu tiirirobiro cuoyigu”, jĩmasiã.

20 Isaac Cõãmacũrẽ padeojĩgũ, cũ põna Jacorẽ, Esaure cũãrẽ too síro wãaadare wedecũyigu. †

21 Jacob Cõãmacũrẽ padeojĩgũ, cũ diaadari suguerogã, José põnarẽ too síro wãaadare wedecũyigu. Teero wedesegu, cũ tuurítuarigumena túãne, Cõãmacũrẽ “ãñuniã m̄m̄” jĩyigu. ‡

22 José Cõãmacũrẽ padeojĩgũ, diagudu, cũya wederare cũã too síropu Egiptopu witiwari, cũye cõãrẽrẽ néewadutiyigu. §

23 Moisés pacusũmã Cõãmacũrẽ padeojĩrã, Moisés bauári, cũrẽ itĩãrã muĩpũrã yayiío, cuoyira. “Ãñugũ peti niiĩ”, jĩ ñayira. Egipto macãrã õpũ wĩmarã ãmããrẽ Israelya põna macãrãrẽ siãdutipacari, cuiriyira.*

24 Moisés Cõãmacũrẽ padeojĩgũ, bucuágu, “Egipto macãrã õpũ macõ macũ niiĩ” jĩrẽre booriyigu. † 25 Coomena putuágu, Cõãmacũ boorẽre tiiripacu, apeyenó ãñurẽre cuobójiyi; atibãrecopure usenibojiyi. Toopãre putuárono tiigũ, Cõãmacũrẽ

§ 11:17-18 Génesis 21.12; 22.1-14. * 11:19 Génesis 22.5.

† 11:20 Génesis 27.27-29, 39-40. ‡ 11:21 Génesis 48.1-20.

§ 11:22 Génesis 50.24-25; Éxodo 13.19; Josué 24.32. * 11:23 Éxodo 1.22-2.2. † 11:24 Éxodo 2.10-12.

padeorámenape ñañarõ netõápudagayigu. ²⁶ Cũũ Cristo atibúrecopũ niigũ ñañarõ netõãdare tiiróbiro ñañarõ netõyígu. “Yũũ teero ñañarõ netõré Egipto macãrã cúã cuoré nemorõ wapacutía”, jĩĩ wãcũyigu. Cõãmacũ cũũrẽ too síropũ ticoadarere wãcũgũ, teero jĩĩyigu.

²⁷ Cõãmacũrẽ padeojĩgũ, Egiptopũ niiãrigũ witiwayigu. † Too macãrã õpũ cúagu niipacari, cuiro manirõ witiwayigu. Cõãmacũ bauhéguire ññagũ tiiróbiro padeorucújãyigu. ²⁸ Cõãmacũrẽ padeojĩgũ, Pascua sicato nucãrí burecore Cõãmacũ tiidutíre tiiyígu. Israelya põna macãrãrẽ corderoare síãdutí, cúãye díimena wiserí sopepãmarĩ wesarire tusiãdutiýigu. Teero tiigũ, ángelepe tee díire ññajĩgũ, bauásuguerigure síãríyigu. §

²⁹ Israelya põna macãrã Cõãmacũrẽ padeojĩrã, día Sõãrímaare tĩãwayira. Maa añurõ boporímaare tiiróbiro tĩãwayira. Egipto macãrãpe cúã siro tĩãwama jĩĩrã, duapetijõãyira.*

³⁰ Israelya põna macãrã Cõãmacũrẽ padeojĩrã, Jericó wãmecutiri macã wesare siete burecori sodeayira. Cúã Cõãmacũrẽ padeorémema tiimacã wesa niirí sãnirõ ùtãmena weeri sãnirõca peecũmújõãyiro. † ³¹ Rahab ùmũãmena ñeeape wapatarĩ basoco Cõãmacũrẽ padeojĩgõ, Israelya põna macãrã ññadutira jearãre añurõ bocayigo. † Teero tiigó, tiimacã macãrã Cõãmacũrẽ netõnucãrãmena diariyigo. §

† **11:27** Éxodo 13.17-14.30. § **11:28** Éxodo 12.21-30. * **11:29**

Éxodo 14.21-31. † **11:30** Josué 6.12-21. † **11:31** Josué 2.1-21.

§ **11:31** Josué 6.22-25.

32 ¿Ñeerẽ wedenemogũdari yuu? Niipetiraye quetire wedemasĩña maniã. Gedeón,* Barac,† Sansón,‡ Jefe,§ David,* Samuel,† teero biiri ãpẽã profetas tiirĩguere wedepetiriga. 33 Cũã Cõãmacũrẽ padeojĩrã, biiro tiiyira: Apeditãri macãrãmena cãmerĩsĩã, netõnucãyira; cũãya wederare diamacãrã dutiyira; Cõãmacũ “tiiãpuguda” jĩiriguere ñeeyira; yãíwa niirõpũ biadupõpacari, cũã padeorẽmena yãíwaye userire biarĩ tiiyira;‡ 34 pairíme pecame jũũrõpũ sõnecoricãrẽ, jũũriyira;§ ãpẽã cũãrẽ espadamena sĩãdugãri, dutijãyira; tutuarimirira tutuara wãayira; cãmerĩsĩãrã wãara, nemorõ tutuara wãayira; cũã wãpãrãmena cãmerĩsĩãrã, cũãrẽ netõnucãyira. 35 Siquẽrã numiã cũã põna diaarirare masõãrirapũre wiyanoyira sũcã.*

Ãpẽrãpẽ ñãñarõ tiinoyira. Cũã padeoduatã, peresuwiipũ niirãrẽ wionéconobojiya. Cũãpe ãmũãsepũ catirẽ petihẽre cudugãra, padeoduriyira. 36 ãpẽã ñãñarõ bui, tãnanoyira.† ãpẽã cõmedãrimena siatũ, peresuwiipũ duponoyira.‡ 37 ãpẽã ãtãperimena dẽesĩãnoyira.§ ãpẽã cũãye õpũũrĩ deco widetãnoyira. ãpẽã espadamena páatasĩãnoyira.* ãpẽã suti manirã oveja caseri, cabra caserimena

* 11:32 Jueces 6–8. † 11:32 Jueces 4–5. ‡ 11:32 Jueces 13–16.

§ 11:32 Jueces 11–12. * 11:32 1 Samuel 16.1–1 Reyes 2.11.

† 11:32 1 Samuel 1.1–25.1. ‡ 11:33 Daniel 6. § 11:34 Daniel

3. * 11:35 1 Reyes 17.17–24; 2 Reyes 4.25–37. † 11:36 Jeremías

20.2; 37.15. ‡ 11:36 1 Reyes 22.26–27. § 11:37 2 Crónicas 24.21.

* 11:37 Jeremías 26.20–23.

dícu sãñarira cuicãmesãyira. Cúã bóaneõrã, ñañarõ tiinórira, cãmitunorira niyira. ³⁸ Cúã atibáreco macãrã† nemorõ añurã niipacari, atibáreco macãrã cúã añurére ññadugariyira; cúãrẽ cõãdugayira. Cõãmacãrẽ padeoré wapa cúãrẽ ñañarõ tiirí, cuira, basocá manirõ, yucu manirõꝑꝑ, ùtãyucꝑꝑ, ùtãtutiripꝑ, ditacoperipꝑ niisodeaatiyira.

³⁹ Cõãmacũ cúã niipetira padeorí ññagũ, “añurãrã niĩya” jĩiyigũ. Cũũ teero jĩiri siro niipacari, cúũ cúãrẽ “ticogũda” jĩiriguere ñeeriyira ména. ⁴⁰ Cúã ñeeãdari suguero, Cõãmacũ marĩrẽ nemorõ añuré tiisuguedugarigũ niiwĩ. Cũũ teero tiirí siro, cúã marĩmena sícãrõména añurã quẽnojeáadacua.

12

Jesuré nũnũdutĩre

¹ Teero tiirã, cúãrẽ wãcũãda. Cúã paꝑ duuró manirõ “Cõãmacũ ‘ticogũda’ jĩiriguere ticogũdaqui” jĩĩ padeorucúyira. Cúã padeoríguere wãcũrã, marĩcã teerora padeorucújããda. Cũtũrĩ basocũ máata jeadugagũ tiiróbiro niĩãda. Cũũ niipetire nũcũrẽre cúũjã, cũtũwáqui. Cũũ nũcũrẽre cúũre tiiróbiro marĩ niipetire ñañaré tiirere duujãrõ booa. Teeré duurã, Cõãmacũ boorépere tiirucújãrõ booa. ² Jesuré wãcũnũnũsero booa. Cũũrã marĩrẽ sicato padeorí tiiwĩ. Cũũrã marĩrẽ padeoyapácũtĩri tiigũdaqui. Cõãmacũrẽ padeojĩgũ, cúũ too síro ùsenire buaãdarere wãcũgũ, curusapꝑ

† 11:38 “Atibáreco macãrã” jĩĩnoã Cõãmacũrẽ padeohérare.

páabiaturre nɛcǎjǎyigɯ. Boboró manirǒ diayigu. Teero tiigú, mecütígārē Cōāmacūya wāmo diamacūniñape jeanuāqui.

³ Múā Jesús ñañarō netōríguere wācūña. Ñañarā cūūrē bayiró ñañarō tiiyira. Teero tiirá, múācā ñañarō netōrǎ, páasutiro manirǒ cūūrē padeorucújãña. ⁴ Ñañarā cúā ñañaré tiirí, múā wederé wapa múārē sǎrǎ tɥgueñañaria ména. ⁵ Sicū basocú cūū pōnarē wederébiro Cōāmacū múārē wedei. Cūūye queti jóaripūrɯ wederiguere ¿wācūrigari? Biuro jĩā:

Yɯ macū, Cōāmacū mɯūrē bayiró wederémēna quēnojeádutiri, teero iñacōārijãña.

Cūū mɯūrē tutiri, páasutirijãña.

⁶ Cōāmacū cūū maĩrǎrē bayiró quēnojeári tiiquí.

Niipetira cūū pōnarē cúā ñañaré tiirí, ñañarō tiiquí,* jĩ jóanoā. ⁷ Múā ñañarō netōrǎ, “Cōāmacū marĩrē quēnojeáutigɯ tiiquí” jĩrǎ, nɛcǎjǎña. Cōāmacū múārē cūū pōnabiro tiiquí. Niipetira pacusūmuā cúā pōnarē quēnojeári tiicúa. ⁸ Cōāmacū niipetira cūū pōnarē quēnojeári tiiquí. Cūū múārē quēnohērǎ, cūū pōna díamacū mee niicu. Pacɯ manirǎ, teero buarǎra tiiróbiro niicu. ⁹ Apeyeréja, marĩ wĩmarǎ niirǎ, marĩ pacusūmuā marĩrē quēnojeári tiiwá. Cúā teero tiiriguere marĩ padeowú. Teero tiirá, marĩ Pacɯ ũmuǎsepɯ niigǎpereja toorǎ nemorǒ yɯro booa. Teero yɯrucujǎrǎ, catirucujǎadacu. ¹⁰ Marĩ pacusūmuā atibúrecopɯ macārǎ, marĩ cúāmēna niirǎ, marĩrē quēnojeári tiiwá. Cúā añurō niidutira, cúā pōtēōrǒ quēnowǎ. Cōāmacūpe marĩrē

* **12:6** Proverbios 3.11-12.

cũũ tiiróbiro ñañaré manirã niidutigũ, quẽnojeári tiiquí. ¹¹ Diamacúrã niiã: Marĩrẽ quẽnojeári ti-irítabere tũsaya maniã. Pũni niiã. Teero ni-
ipacari, quẽnorémẽna añurõ wáari tiia. Too síropure
añurõ cũũ booróbiro diamacú tiiádacu; añurõ ni-
irecutirere bñaádacu.

Cõãmacũyere tũodũgáheri, quio niiã

¹² Teero tiirã, basocã wãmorĩ, dupori tutuhera
tiiróbiro niirijãña; wãcũbayinemoña. ¹³ Múã
diamacú tiirã, maarẽ sugewara tiiróbiro niiãdacu.
Múã teero tiirí, opayuriro tiiróbiro wáagucã múãrẽ
añurõ nũnũgũdaqui; padeotutũanemogũdaqui.
Opayuriro tiiróbiro wãanemoriqui.

¹⁴ Niipetiramenã cúaro manirõ añurõ
niirecutiya. Ñañaré tiiró manirõ niiña. Ñañaré
tiirã marĩ Òpũrẽ ññariadacua. ¹⁵ Múã tũomasĩña:
Sĩcũno Cõãmacũ marĩrẽ añurẽ tiorere duurijããrõ.
Sĩcũno cũũ wedeseremenã, cũũ tiirémẽna ãpẽrã
padeorere ññorijããrõ. Teerẽ tiigã táa ñañaré
tiiróbiro niiqui. Táa ñañaré wiiró, oterere ññocú.
¹⁶ Teero biiri sĩcũno cũũ nũmo niihẽgõmẽna ñañaré
tiirijããrõ. Teero biiri sĩcũno Cõãmacũ marĩrẽ
ticoadarere “bãri niirẽ niiã” jĩĩ wãcũrijããrõ. Esaú
teero tiiyigũ. Juabóagu, cũũ basocã sõwũ niirere
yaarémẽna cũũ bairere wasoyigũ. ¹⁷ Múã masĩcu:
Too síro Esaú cũũ pacũ “mũnrẽ añurõ wãaadacu”
jĩĩ wedecũrĩ boomiyigũ. Cũũ pacũpe “mũũ bairẽ
teerẽ cũũpetitoaawũ” jĩiyigũ. Cũũ teero jĩĩrĩ tũogũ,
bayiró utiyigũ. Teero utipacari, cũũ pacũ cũũ bairẽ
cũũriguere wasomasĩña maniyiro.

18 Múã tíato macãrã Israelya põna macãrã ti-iróbiro ùtãgú padeñámasĩrigupure jearia. Tiigupure bayiró jũũyiro. Toopure bayiró naĩtĩãyiro. Вapopáa, wĩno bayiró wáayiro. 19 Teero biiri múã tíato macãrã tiiróbiro corneta busurere tuoría. Cõãmacũ wedeserecãrẽ tuoñaría. Cũãpeja cũũ wedeseri tuorá, cuiremena “nocõrõrã wedesearo sáa” jĩyira. 20 Cõãmacũ dutiariguere cuinetõnerã, teero jĩyira. Cũũ dutiarigue biiro jĩyiro: “Atigú ùtãgúpure cutacũgũnorẽ ùtãperimena déesĩãña; o saderígumena sããña. Wáicuracãrẽ teorora tiyá”, jĩyigu Cõãmacũ. 21 Teero wáarigue quionetõjõãyiro. Teero tiigú, Moisés basiro biiro jĩyigu: “Yũũ cuinetõgũ, ñapõpiga”, jĩyigu.

22 Mũãpeja tiigupú jearono tiirá, Cõãmacũ putopu jeacu. Toopú Cõãmacũ catirucuguya macã, ùmũãsepũ niirí macã niiã. Tiimacã Jerusalén wãmecutiri macã niiã. Ùtãgú Sion wãmecutirigucã niiã. Tiimacãpũ ángelea paũ peti niicua. 23 Cũã neã, cũũrẽ usenipeocua. Cõãmacũ põna cũũ “ticoguda” jĩriguere ñeeãdaracã toopúra niicua. Cũã wãmerẽ ùmũãsepũ jóatunore niicu. Toopúra Cõãmacũ niipetirare besegú niiqui. Teero biiri too suguero macãrãpũ diarira marĩmena sĩcãrõména ãñurã quẽnojeárira toopú niicua. 24 Jesús toopú niiqui. Cũũ mama netõnére quetire néeatirigu niĩ. Jesuyé díi marĩ ñañaré tiirere coseré toopú niicu. Cũũye díi Abelye díi nemorõ wapacutía.†

25 Teero tiirá, Cõãmacũ múãrẽ wedegure sũnaríjãña. Too suguero macãrãrẽ Cõãmacũ atibárecopure baurocá wedeseyigu. Cũã cũũrẽ

---

† 12:24 Génesis 4.10.

sūnayíra. Teero tiirá, Cõãmacũ cūãrẽ ñañarõ tiíadarere dutiwámasĩriyira. Marĩpereja Cõãmacũ ãmũãsepũ wedesequi. Teero tiirá, marĩ cūãrẽ sūnarĩ, nemorõ ñañarõ tiigúdaqui. Dutiwámasĩña maniãdacu. ²⁶ Tíatopũre Cõãmacũ wedeseri, dita cãmeñayiro. Atitópere cūũ “tiigúda” jĩiriguere cūũye queti jóaripũpũre buenoã: “Sĩcãrĩ dita cãmeñarĩ tiinemógũda. Dita dícuare cãmeñarĩ tiirícu; ãmũãsepũ niirécãrẽ cãmeñarĩ tiigúda”, † jĩiyigũ. ²⁷ Cūũ “sĩcãrĩ dita cãmeñarĩ tiinemógũda” jĩigũ, ateré jĩigũ tiii: Niipetire cūũ bauaneriguere néecomasiñenore cõãgũdaqui. Néecomasiña maniré dícu putuáadacu. ²⁸⁻²⁹ Cõãmacũ Ōpũ niirõ marĩ cūũmena niíadaro néecomasiña maniã. Teero tiirá, Cõãmacũrẽ usenire ticoada. Cūũ tũsarópũra cūũrẽ marĩ padeorere wiyaáda. Marĩ Ōpũ Cõãmacũ niipetire ñañarere añurõ jũũpetiri tiirímebiro niĩ. Teero tiirá, cūũrẽ padeorá, quioníremena padeoáda.

13

Cõãmacũ tũsarere tiiyá

¹ Múã Jesuré padeorá sícũpõna tiiróbiro cãmerĩ maĩrucújãña. ² Múãye wiseripũ jearáre añurõ bocaya. Teeré acabórijãña. ãpẽrã teero tiirá, ángelea jearirare bocayira. “Ángelea niicua”, jĩ masĩriyira.

³ Peresuwiipũ niirãrẽ wãcũña. Cúãmena toopú niirã tiiróbiro tũgueñaña. Ñañarõ netõ, cãmitunoriracãrẽ wãcũña. Múãcã cūãbirora õpũũcutia. Teero tiirá, ñañarõ netõápumasĩã.

† 12:26 Hageo 2.6.

4 Niipetira wāmosíarirare quioníremena ññaña. Múã n̄mosānumiã niihērāmena, múã man̄sūm̄m̄ã niihērāmena ñeeaperijãña. N̄momanirã, man̄manirã noo booró ñeeapecāmesārārē Cōāmacū ñañarō tiigúdaqui. Teero biiri wāmosíarira niipacara, ãpērārē ñeeaperare ñañarō tiigúdaqui.

5 Niyerure bayiró peti ugaripéarijãña. Múã c̄orém̄ena ueniña. Cōāmacū biiro j̄irigu niiwĩ: “M̄urē s̄ic̄rã duuc̄ricu; cōāwaricu”, * j̄irigu niiwĩ.

6 Teero tiirã, wãcūbayiremena biiro j̄imasã:

“Marĩ Ōp̄ũ ȳure tiáruḡu niĩ. S̄ic̄ũ ȳure ñañarō tiiduḡari, cuiria”, † j̄imasã.

7 Múārē s̄onírirare Cōāmacūye queti múārē wederirare wãcūrucujãña. Cúã ãñurō tiirécuti yapacutíriguere wãcūña. Cúã padeoríobiro tiin̄n̄useya.

8 Jesucristo wasoríqui. Too s̄uguerop̄u, mecátigārē, too sírop̄ure teerora niirucugudaqui.

9 Teero tiirã, ãpērã múārē merēã wederi, t̄on̄n̄userijãña. Cōāmacū cūũ ãñuré ticorém̄ena marĩrē yeerip̄ñarĩp̄u wãcūtutuari tiáro. Marĩ yaaré marĩ yeerip̄ñarĩrē wãcūtutuaare ticoricu. Teero tiirã, múārē “ateré yaaya; teeré yaarijãña” j̄irĩ, t̄orijãña.

10 Jesús marĩ ñañaré tiiré wapa s̄ñánorigu ni-iwĩ. Cōāmacūwiip̄u paiã wáicurare s̄ñãrã, teeména Cōāmacūrē acabóre s̄ñãrã tiimícua. Teero tiirã, cúã Jesús acabórere mas̄ricua. 11 Paiaré dutigú Ññunetõjõãri Tatiapure wáicuraye díire néesãwaqui.

* 13:5 Deuteronomio 31.6. † 13:6 Salmo 118.6-7.

Tee díre Cõãmacũrẽ ticoqui, basocá ñañarẽ tiívarigue wapare acabóre sãigú. Cúãye õpũũrĩrẽ macã wesapũ néewa, sóedutiqui. ¹² Teero tiirírobiro Jesús macã wesapũ ñañarõ netõ, diayigu. Cũãye dímena marĩrẽ añurã pũtuári tiigú, teero tiiyígu. ¹³ Cũã macã wesapũ diarigue “bobo niĩã” jĩnoyiro. Cũã diari, basocá cũũrẽ tuti, doojãyira. Marĩcãrẽ ãpẽrã tuti, doopacári, cũũrẽ nũnũãda. Cũã doorere teero tũgueñajããda. ¹⁴ Atibúrecore marĩ niirĩ macãrẽ niidoaricu. Apemacã too síropũ marĩ niirucuari macãrẽ yuera tiia. ¹⁵ Teero tiirá, Cõãmacũrẽ usenire ticorucujããda Jesucristo marĩrẽ añurẽ tiiríguemena. Tee marĩ Cõãmacũrẽ ticoré niĩã. Cũãmena usenirã niijĩrã, ãpẽrãrẽ biiro jĩãda: “Cũũ marĩ Õpũ niĩ; añunetõjõãĩ”. ¹⁶ Teero biiri ãpẽrãrẽ añurõ tiirere acabórijãña. Múã cũorémema ãpẽrãrẽ tiápuya. Múã teero tiiré múã Cõãmacũpũre ticorébiro niĩã. Múã teero tiirĩ, useniqui.

¹⁷ Múãrẽ suonírãrẽ yũyua. Cúã dutirere tiiyá. Cúã múãrẽ apeyepere padeorĩ jĩrã, iñanũnũse, buerucucua. Cúã ateré masĩcua: Too síro Cõãmacũ cúãrẽ “¿diamacũ bueri; o merẽã buerite?” jĩ sãĩnãgũdaqui. Múã cúã dutirere yũri, useniremena múãrẽ coteadacua. Cúãrẽ bóaneõrã niirĩ tiirijãña. Múã cúãrẽ netõnũcãrĩ, cúã múãrẽ añurõ tiápumasĩribocua.

¹⁸ Usãrẽ Cõãmacũrẽ sãĩbosárucujãña. Usã añurõ diamacũ tiijĩrã, añurõ yeeripũnacutia. Niipetirere añurõ tiidugáa. ¹⁹ Múã yũre bayiró sãĩbosári booa. Múã sãĩrĩ, Cõãmacũ boorĩ, máata múã pũtopũ

niigũdacu sũcã.

Wedeyaponorigue

²⁰ Cõãmacũ múãrẽ añurõ niirecatirere ticogũ niĩ. Cũũrã Jesuré oveja cotegũ tiiróbiro niigũ añugũrẽ diarigũpare masõrigũ niiwĩ. Cũũrã marĩ Õpũ Jesu-cristoye díimena mama netõnédoare quetire jeari tiirigũ niiwĩ. ²¹ Cũũrã múãrẽ diamacũ quẽnojeári tiáro. Niipetire múã tiirémena añurã niirĩ tiáro. Teero tiirí, cũũ boorére tiimasĩãdacu. Cũũrã Jesu-cristo tutuaremena marĩ cũũ tũsarére tiirá niirĩ tiáro. Cristore usenipeorucuada. Teerora tiáda.

²² Yáa wedera, yũũ múãrẽ wederére añurõmena tũoyá. Ate yũũ múãrẽ jóacoripũ yoeripũ niĩã. ²³ Múãrẽ ateré wedea: Marĩya wedegũ Timoteo peresuwiipũ niĩãrigũre wionécotoayira mée. Cũũ máata yũũ putopũ jeari, múã putopũ wáagu, cũũrẽ néewagũda.

²⁴ Niipetira múãrẽ sũonírã añuãrõ. Niipetira Jesuré padeorácã añuãrõ. Italia macãrã múãrẽ añudutiya.

²⁵ Cõãmacũ múã niipetirare añuré ticoaro. Teerora tiáro.

Cõãmacũ mecũã wedesei New Testament in Tuyuca

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tuyuca

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tuyuca

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files
dated 29 Jan 2022
a71ca523-cda5-572a-9b0b-61d9ea37d1a8